

Издавач: Капка

Уредник: Бранко Прља

Лектура: Дејан Василевски

Графичко уредување и дизајн: КАПКА & КОМА дизајн

Текст и фотографии: Берт Стајн

Печати: Алма графика

Тираж: 100

Место на издавање: Скопје, 2025

арно.мк
FB:grafit.mk

СИДОВИ ШТО ЗБОРУВААТ

Графити приказни
од скопските улици

Берт Стајн

Капка
2025

Спомени испишани со спреј

Оваа книга не е студија за уметноста. Иако зборува за уличната уметност. Не е ни обид да се документира историјата на графитите во Скопје. Иако и тоа го има. Оваа книга е, пред сè, потрага по гласови оставени на ѕидовите и обид да се зачуваат, за момент бавен, нешта што по дефиниција се минливи. Станува збор за зборови, бои, ликови и емоции што во голем дел веќе ги нема. Пребришани, прецртани, прекриени со нов слој боја. Или со молк.

Меѓу тие слоеви се насобраа години. Моите, и нашите. Некои графити ги паметам подобро од слики во албум. Затоа што не се само цртеж. Тие се локација, време, звук на градот во моментот кога сме поминувале крај нив. Понекогаш мирис на бензин, или звук на расправа од балкон на втор кат. Графитите не се одвоени од контекстот, туку се самото ткиво на градот. Шарени ремек-дела на кои се посветени часови или тагови во поминување.

Некој би рекол дека Скопје нема вистинска графити култура. Но, што е вистинска култура во град што постојано се преправа дека е нешто друго? Во град каде што уметноста се моли за легитимитет, а суровата креативност се смета за вандализам. Во таков контекст, секое напишано име, секој throw-up, секој криво напишан слоган е подвиг. Искрен. Понекогаш смешен, понекогаш бесен, но секогаш човечки.

Во овие текстови нема последователност. Има слики, фрагменти, звуци од сцени што исчезнаа или се менуваат. Нема хронологија, освен датумите кога се напишани текстовите, затоа што времето

кај нас не оди по права линија. Овде времето е како слој по слој спреј. Под едниот пишува нешто друго. Под градот има друг град. Под човекот – друг човек.

Текстовите ја следат скопската графити сцена од крајот на 90-тите до денес. Дел од опишаните локации се скриени кошпа во Кисела Вода, Центар, Тафталиџе, Карпош, Дебар Маало, Аеродром, но и т.н. легални сидови. Низ анегдоти, лични размисли и урбани легенди, се отвора мапа на еден град што постојано се менува, но чија улична уметност останува неговиот најискрен автопортрет.

Покрај текстовите, книгата содржи околу 300 фотографии од графити, фотографирани во различни периоди. Дел од нив веќе се избришани, некои постојат во изменета форма, а некои се веројатно единствените документи за нешта што инаку би биле целосно заборавени.

Присутни се двете генерации на скопската улична сцена: од постарата генерација се застапени цртачи како Hrom, Jazz 83, Руки Чуки, Srk, Драш, Мачка, Флим, Ина и други, додека од поновата генерација се присутни Corn, Darna, Pask, Rubik, Snake, Бутар, Зипер, Zork, Арис, Брат, Бурек, Пипер, Родео, Снејк и други, како и екипите ББСФ, ПСЖ, ЕШТ, ОКС, UNC...

Авторот на овие записи и фотографии, Берт Стајн, е сведок на градот што се реконструира себеси со секој нов слој боја. Неговиот поглед е половина романтичен, половина ироничен, но секогаш искрен. Овие приказни не нудат дефиниции, ниту конечни оценки.

Оваа книга ги собира тие фрагменти. Некои се лично доживевани, некои препознаени од далеку. Сите се реални. И сите се напишани со свест дека можеби ќе исчезнат. Како графит на сид. Но, додека се тука, ги гледаме, ги читаеме – и ги памтиме.

Благодарност до Гоце Тунтев (на социјалните мрежи познат како Го Це Тунт) и Небојша Гелевски – Бане, моите соработници од „Графит.мк“ кои неуморно архивираат графити и други нешта од нашата културна реалност.

Графити покрај патот – за трајноста, привременото, уметноста и политиката

02/05/2024

„Суштината на графитот
е да биде прецртан.“

Графитот не е само цртеж на ѕид – туку белег на времето, глас на оние што немаат микрофон, обид да се испрати порака пред да биде избришана.

Графитот никогаш не бил наменет да трае. Пребоен, прецртан, избледен од дождови или избришан од луѓе кои не го разбираат. И токму во таа негова минливост, графитот ја носи својата најголема вистина: животот е постојана промена.

1998 година

Растргнат помеѓу пропаднатата амбиција да изгради иднина во странство и носталгијата кон дома, Берт Стајн се најде повторно талкајќи низ скопските улици.

Повторно дома. Повторно во Скопје, а во ранецот само еден неуспешен обид да се изгради нов живот некаде далеку. Каскаше низ улиците со чувство дека сè е и ново и старо истовремено. Свирки на Underdog, фудбалче во „Зот“, пиво пред продавничката карши „Ким“.

Си мислев дека графитите на скопските фасади се нашите мандали. Рацете на непознати момчиња ги градеа со истата трпеливост. Боја по боја, потпис по потпис, мислејќи дека оставаат траг, а знаејќи дека сето тоа е само привремено.

Извор: mojaopstina.mk

Бев присутен на самото зачувување на графити сцената кон средината на 90-тите во Скопје, онаа модерната, инспирирана од американската. Скејтери, бе-ем-икс, панкери, Скопје хардкор, тетоважи, Мало, Боули, Мате, Кечо, Смики, Це-ка, уметничко, првите графити.

Тогаш Македонија беше нова држава со стари навики. MTV се гледаше паралелно со МТВ. Културата доаѓаше преку пиратски касети; пиратски цедиња, пиратски телевизии. Suns, Boombix, Bloody George и Brigade O.D. беа повеќе од музика – беа шепот дека можеби нешто може да се создаде, макар и да биде избришано утре. Македонија тогаш веќе беше самостојна и во тек со светските случувања. Не доцнеше во уметноста во однос на светот. Го имаше MTV и МТВ. Ја имаше пиратеријата, касетите и цедињата, „Баги-шоп“, „Поп-Топ“, светските филмски хитови на пиратските телевизии.

Во 1998 година беа популарни филмовите „Седум години на Тибет“ и „Кундун“. Понекогаш ги мешав. Во двата филма се зборува за Тибет, за Далај Лама, политиката, окупацијата и будизмот. Во двата филма е прикажана песочна мандала. Нејзиното внимателно, трудољубиво создавање и последователното уништување. Мандалата е потсетник за минливата природа на материјалниот живот.

Графитите, како мандалата, се привремен вид на изразување. Мандалата се уништува веднаш по создавањето, а графитот се препушта на градот и неговите жители. „Старците“ ќе го пребојат со бојата на фасадата, навивачите со пароли како „ФА 1997“ или „Бастион на зло“, маалските деца со своите потписи, а некој друг графити уметник со други стилизирани букви итн.

Графитот не треба да биде постојан. Не треба да се најде во музеј. Освен ако не е на Банкси... но, зошто воопшто зборуваме за ова? Заради еден сид. Не Берлинскиот, туку еден скопски сид, кој исто така беше урнат. Не од луѓето и политиката, туку од природните сили, а подоцна искористен за политички препукувања.

2021 година

Поминаа дваесет и кусур години. Светот прегоруваше во пандемија, транзиции, превирања. Ние тука, како и секогаш, некако и пркосевме и се лулавме меѓу старото и новото.

Графитите кои паднаа со ѕидот. Извор: ФБ страница на град Скопје

57 CR / MONTE

KMG WDS и други странски пртачи

ZORK / PACK / HROM

Во населбата Пинтија, покрај булеварот Борис Трајковски, се појави еден нов сид. 70 метри „легален сид“ за графити. Место каде бојата беше дозволена, каде младите уметници можеа легално да цртаат без страв дека ќе бидат фатени. Марица, па станица.

Покрај патот во Пинтија во антиката постоеа многу населби. Во минатото селаните кои саделе на оваа плодна почва, пред Охрид да ја затруе, често наоѓале делови од статуи или остатоци од антички населби. Сега на тоа место се собраа новите генерации на скопски графитици, заедно со неколку германски екипи. Боеја еден долг, сив, тажен сид, претворајќи го во нешто што личеше на надеж.

Гледав слики од настанот. Почувствував нешто чудно - гордост, ама и некоја тага. Беше убаво што им дадоа сид. Ама дел од мене знаеше дека вистинскиот дух на графитот не се согласува баш најдобро со дозволи.

Сликите на седма и деветта страница не се поклопуваат со муабетов, не одат со ритмот... можеби затоа што пак се заглавив во минатото, пак нурнав предолго, премногу. И сега вака испаѓа - зборовите тука, сликите таму, а мислите... расфрлени. Требаше да внимавам, ама ете, ќе пазам од сега.

Мај 2022 година

Дојде мај, а со него и невремето. Дождови какви одамна немало. Се слеваа низ градот како да сакаат да избришат сè што не успеавме ние самите да го промениме.

Почнаа да кружат вестите. Потпорниот сид во Пинтија - срушен. Отидов до таму. Очајнички сакав да видам што останало. Пред мене: урнатини од бетон и железо, избришани бои, искршени дела. Делови од графити се провлекуваа низ калта, како распарчени соншта што никој нема да ги сошие.

Се чинеше како самиот град да ја признал својата слабост. Како потсетување дека не само графитите, туку и сидовите сами по себе се привремени.

Почнаа и препукувања. Кој е виновен? Бившиот градоначалник, сегашната власт, партиите, службите.

Извор: republika.mk

Нов сид, нови графити...

ПАСК / ЗОРК / FAT BOYS 2024

Додека тие обвинуваа, никој не зборуваше за она што всушност исчезна - трудот, љубовта, малиот момент на слобода што тие графити го претставуваа.

2023-2024

Минуваа месеци. Сидот стоеше како отворена рана, долго време несреден, а потоа - како ништо да не било - почнаа да го обновуваат. Гледав како багерите удираат, како машините гребат, како рацете на работниците го глетуваат новиот бетон. Чисто бело платно.

Празно, совршено рамно, немо. Ми беше чудно да го гледам.

Од една страна, беше убаво што ќе има нова шанса за младите да цртаат. Од друга страна, не можев да се ослободам од мислата дека новиот сид никогаш нема да ја има истата убавина како првиот. Првиот беше исцртан со желба да се направи нешто ново. Сега личеше на поправен испит.

И покрај сè, животот продолжи. Белата површина почна пак да се шарени. Полека. Срамежливо. Како градот да шепоти: „Ајде, обиди се пак“.

Графитите како дел од културната мапа на градот

Тука завршува нашата приказна. Сидот убав пак никна, а на него и нови графити. Овој дел од градот е можеби далечен на алтернативната и урбана младина, па останува да видиме дали и овие графити ќе бидат прецртани и заменети со нови со што ќе ја докажат тезата за минливоста.

А градот, исто како нив, постои токму затоа што секогаш се менува.

БУРЕК

АРИС

SNAKE

Бетонска галерија: графити под Новата железничка станица

08/07/2024

Под масивната конструкција на скопската Нова железничка, остаток од визионерските планови на Кензо Танге за модерно Скопје по земјотресот во 1963 година, се крие еден необичен музеј на отворено. Наместо планираната „Градска порта“, овој простор денес е дом на стотици графити што ги красат бетонските столбови, секој со своја приказна, стил и порака. Тоа е приказна за трансформацијата на еден запустен простор во живо сведоштво за креативноста и духот на градот, каде што бетонот зборува.

Едно жешко скопско пладне во јули се скрив под сенката на горостасот наречен Нова железничка. Иронијата на тоа име ме удри во моментот кога се најдов под огромната бетонска структура – колку долго нешто може да биде „ново“?

Не се најдов таму случајно, имав мисија: да ги документирам графитите што го красат овој запустен простор. После тоа се знае, објава на арно.мк, во групата „Графит.мк“, ако испадне добро можеби и во новиот број на „Грфит магазин“ (а всушност во книगाва!) – светото тројство на ова патешествие на кое никој не ме покани, а можеби некои се прашуваат, каде одам и што воопшто сакам?

Како што често се случува со ваквите авантури, набрзо сфатив дека ова ќе биде многу повеќе од обично фотографирање. Веднаш открив дека ја забравив картичката за фотоапаратот и бев заглавен со стариот телефон што и така не вади кој знае какви фотки, а во дебелината сенка на Железничката – уште полошо!

Но, тоа е што е – *roll with the punches*, како што велат Американците. Додека стоев пред масивните столбови што ја држат

Darma

Chosen 2016

BASED

Железничката станица и го планирав патешествието, помислив на Кензо Танге и неговата визија за Скопје. Овој јапонски архитект ја замислил Железничката станица како дел од „Градската порта“ – мега структура што требало да го рedefинира градскиот пејзаж по катастрофалниот земјотрес во 1963 година. Колку сме далеку од тој сон, помислив, гледајќи ги испуканите бетонски површини, запустениот пејзаж и ‘рѓосаните метални делови. Сепак, тука се графитите да го развеселат малку овој тажен простор на неостварени снитта.

Почнав да ги истражувам столбовите еден по еден, а ги има многу. Секој од нив како временска капсула, чувајќи слоеви од историјата на скопската улична уметност. Тука се потписите и делата на легендарните цртачи: Драш, Флим, SRK, OKC, Нејмлес, Руки, Бутар, Дарма, ЕБСФ, Хром, Дредпен... Секое име како сведоштво за различните ери од развојот на нашата графити сцена.

Еден графит особено ми го привлече вниманието – голем, комплексен дизајн што се протегаеше на еден бетонски сид. Препознатлив стил и потпис на Драш, еден од пионерите на скопската графити сцена. Неговите дела секогаш ме фасцинирале со одличната типографија и фантастични карактери. Додека го фотографирав, се прашував колку часови му требале да го создаде ова дело и под какви услови работел, познатата Ина Нејмлес е тагирана, но кој е Благоја!?

Продолжив понатаму, опкружен со нечистотија, отпадоци и непријатна миризба од влага. Во близина беа и графитите од Based од 2022 и EBSF (ретко потпишани на латиница) од 2015 година. Авторот Rash воопшто не ми беше познат од моите разговори со Раш и Бутар... хм, ќе треба да ги препрашам... но, одиме понатаму.

На неколку столба имаше интересни карактери што ги идентификував како авторство на цртачот и графичкиот дизајнер Флим.

Тука беше и цртачот потпишан како Јане со графити од 2012-14 година кој не сум го сретнал на други места. Можеби е еден од оние цртачи кои пребегале во тугина, како што сподели Драш во едно од неговите интервјуа.

Само што сакав да тргнам понатаму, кога пред мене се создадоа двајца полицајци кои сомнително ме гледаа.

Графит кој со Гоце го нарековме „мистериозен симбол“, а всушност е потпис EG

FLIM Руки Чуки (средина)

Маџка

Space Invader цвeт

ENE/FLIM

„Што правите тука?“ праша едниот остро, но сепак со доза претпазливост, зашто ми се обрати со „вие“. За момент се почувствував како тинејџер фатен во цртање графити.

„Ги документирам графитите“, одговорив, обидувајќи се да звучам што е можно попрофесионално. „Ќе ви ги покажам сликите“, сакав да ги уверам, но на мое изненадување, изразот на нивните лица омекна и рекоа дека нема потреба. „А, да“, рече другиот полицаец, „има интересни графити тука. Го видовте ли оној таму?“ и ми покажа кон графитот на Драш. Се насмевнав и кажав дека е добар и веќе го фотографирав.

Следните неколку минути поминаа во зачудувачки пријатен разговор за уличната уметност во Скопје. Ме прашаа дали го знам големиот графит на кејот на Бардар и споделив со нив дека тој графит е долг 350 метри и како таков најголем во Македонија, а тие изгледаа искрено заинтересирани.

Се поздравивме и продолжив со мојата мисија, сега со поголем ентузијазам. Требаше да ги поминам сите столбови под Железничката. Секој нов графит што го откривав беше како да отворам страница од книга за историјата на Скопје.

Додека одев од столб до столб, неизбежно почнав да се присетувам на моите тинејџерски денови. Се сетив на моите неделни „ацилации“ од Дебар Маало до „Поп-Топ“ во Т.Ц. „Скопјанка“, кога овој простор беше празно платно. Тогаш, во раните 90-ти, доаѓав тука во потрага по нови касети на Mudhoney, Melvins или Fugazi.

Се прашав, како ли изгледале првите графити тука? Дали биле едноставни тагови, или веќе амбициозни уметнички дела? Графитите од ОКС и Драш, кои ги открив, изгледаа како да се од некоја поранешна фаза додека тие ја учеле уметноста на цртањето. Барем така ми се чини. Дури и потписите беа на латиница, што не е често во нивната екипа. Можеби треба да го прашам Драш, да му направам интервју како на Хром, Бутар или Раск. Такви мисли ми се врткаа во главата додека систематски ги поминував столбовите прво од едната, па од другата страна.

Меѓу графитите, наидов на неколку со пораки, какви што се помалку има во Скопје. „Feelin' CHOSER“ - напишано со големи, смели букви. Дали е ова изјава на самодоверба или можеби горч-

Сите ме знаат, а јас никого не препознавам

OKC/DRASH

Троки

Feelin' CHOSER

Токио

Око

Zee Bomb го запали
мостот Беласица

Токио

Univerzum

лива иронија? Малку подолу, прочитав „Сите ме знаат, а никога не препознавам“, речиси поетска рефлексивна на модерното отуѓување во урбаните средини. Или можеби израз на егото на авторот? А потоа, нешто што ме изненади, графит со текст: „Zee Bomb го запали мостот Беласица“. Се прашував дали полицајците го виделе ова и што би помислиле. Зее го знам од стикери, се работи за иронија.

Се присетив на муабетот со полицајците и сфатив колку многу се променила перцепцијата за графитите во Македонија. Од нелегална активност осудувана како вандализам, до признаена уметничка форма што се промовира во рамки на проектот „Скопје, престолнина на културата 2028“. Оваа трансформација зборува многу за промените во нашето општество – како постепено учиме да ја цениме урбаната култура и да им даваме простор на младите гласови.

Во тој момент, зад мене се појави сомнителен пар – маж и жена кои очигледно беа под влијание на некаква (не)легална супстанца. Се оддалечив од нив, продолжувајќи го моето истражување во друг дел од просторот.

Наидов на неколку интересни стенсили, слика на Гоце Делчев, со цитат „Јас го разбираам светот како поле за културен натпревар меѓу народите“, мистериозниот симбол, кој мојот соработник од „Графит.мк“, Гоце Тунтев, веќе го има документирано, човечето од Einstürzende Neubauten, мојот омилен бенд од детството, неколку одлични портрети на луѓе, черепи кои пушат, дури и племенски симболи и јапонски канџи натписи, и еден цртеж, како излезен од списанието „Маргина“.

Како што се доближував до реката Вардар, пред мене се открија најзначајните потписи од графити сцената. На едно место беше графит на ЕБСФ, екипата што ја спои графити уметноста со хип-хоп културата. Над него потписот на Хром, еден од најважните графити уметници во градот, кој има поврзано повеќе генерации и кој одиграл клучна улога во развојот на сцената со тоа што им овозможил место каде да купуваат квалитетни материјали за нивните графити, неговиот графити шоп. До него Руки (Чуки), една од ретките девојки од сцената, покрај Ина Нејмлес, кои имаат специфичен и препознатлив стил, а под нив поновите генерации како ПСЖ. Беше фасцинантно да се види како различните стилови и техники се развивале низ годините.

BRK? стенси

Пинџур протестира стенси

BRK? стенси

Капитализмот мора да падне

Трибални симболи

Маргинален карактер

Се разбира, тука беше и Бутар, кој по интервјуто што го направивме со него ми изгледаше веќе познат и близок.

Поминав повеќе време од планираното во овој простор, потполно занесен во истражувањето и веќе морав да заминам поради работни обврски (замисли - не живеам од фотографирање и пишување за графити!), но знаев дека носам со себе богатство од визуелни сведоштва за една често занемарена страна на нашиот град.

На пат кон дома, размислував за значењето на овој простор. Иако запустен и заборавен од многумина, тој е всушност жив музеј на нашата урбана култура. И не само графитите, туку и историјата на градот, врската помеѓу Центар и Аеродром од една страна, кои Железничката станица така остро ги сече што не дозволува ни маглата да помине од едната на другата страна на градот. Кисела Вода и некогашниот саем, сегашниот Ист Гејт, две различни приказни од старата и нова историја на Скопје.

Се прашував што би било кога овој простор би се претворил во вистински музеј на отворено. Замислував водичи кои ги водат посетителите од столб до столб, објаснувајќи ги различните стилови и техники, раскажувајќи за уметниците и нивните инспирации и како се развивала сцената низ годините. Можеби еден ден, кога Скопје навистина ќе стане престолнина на културата, овие графити ќе бидат ценети како важен дел од нашето културно наследство. Но, можеби и не би требало да биде така. Графитите се дел од неформалната култура и многумина веруваат дека треба да останат такви.

Вечерта, додека ги прегледував фотографиите на мојот компјутер, одбрав 100 фотографии и ги подготвив за споделување на арно.мк. Ако некој биде инспириран да го посети просторот лично, да ги види овие дела со свои очи и да ја почувствува енергијата на местото - супер!

Дали мојата „мисија“ прерасна во нешто многу повеќе од обично документирање - не знам. Сведок на културната историја на мојот град запишана не со пенкало, туку со спреј на бетонски столб.

ЕВРО

HROM/TICK

Еураp

HROM/Ruk1/SRK

Од „сендвич со петка“ до „Луксузна локација“: графити и урбаниот хаос на „Буџаковец“

10/03/2025

Пазарче „Буџаковец“. „Луксузна локација“ скриена зад купитата губре и урбаниот хаос... За мене, Буџаковец е копче на кое пишува rewind. Притискам и се враќам. Се враќам во едно минато, кое иако избледено, сепак е живо. Како стар графит, измиен од дождовите на времето. Шарени букви, избледени контури, но пораката уште е таму. Чека да биде видена.

Сендвичарата „Флорида“. Името звучи како реклама за екзотична дестинација, а таму... плескавици и кебапи. Како клинцци одевме таму. Па, и како студенти. Задолжителна рутина: Читалната „Браќа Миладиновци“ – мозочна тортура (демек учеш, уствари се вртиш по женски), па бегство кон „Флорида“.

Не знам кога точно се појави „Флорида“, ама кон крајот на 90-тите таму се лепевме како пчели на мед (да не речам ко муви на г...). Се сеќавам на Кинки, нашиот откачен другар. Вечно бараше логика таму каде што нема. Еден ден ги праща жените кои вредно и вешто, ко жонглерки во циркус, вртеа плескавици и кебапи – зошто баш „Флорида“? А тие, со потајна насмевка, како да му откриваат државна тајна од прв ред, му шепнаа – газдата живеел на Флорида. Ете. Мистеријата решена. Или можеби не? Можеби газдата никогаш не стапнал на Флорида. Можеби тоа е само урбана легенда. Како онаа за подземните тунели под Скопје или јавниот тоалет на плоштадот.

Но, што нè влечеше таму? Дали беше само сендвичот? Дали

WANKA

ICK

TAMA

беше името „Флорида“? Или можеби нешто трето? Беше миризбата. Ужасна, да бидам искрен. Се ширеше како нуклеарна експлозија, барем десет метри во радиус. Тешка, мрсна, проткаена со кромид и изгорено масло. Но, сендвичот беше слем-поезија! „Хамбургер со 5 кебапи и смртна доза кромид“. И сето тоа за само 35 денари! Во „Седмица“ дуplo поскапо. Хамбургерска аристократија? Во тоа време, во таа дива, постсоцијалистичка Македонија, „Флорида“ беше симбол. Капитализам со социјалистички вредности во сендвич. Американски сон спакуван во мрсна хартија. Преживеа сè и живее до денес! Благодарение на сендвичот „штитче“. Така го викавме, да. Шитбургер. Поезија!

И тогаш, помеѓу библиотеката и пазарот, се појавија светлата на иднината. Импровизиран влез, директ од паркингот на библиотеката. Интернет-кафе. Таму се поделивме, едни за интернет, да истражуваат необични идеи, како мене. Други за игри, да избегаат од реалноста. Counter-Strike! Пукање, бомби, адреналин, виртуелна војна во тоа тајно сопче на библиотеката. Тогаш се појавија и некои деца со крадени кредитни картички. Патики на Адидас, цедеа, јакни... сè се нарачуваше преку нет. Кружеше една приказна што стана легенда. Некој демек нарачал „порше“! Стигнало на царина, чекало газда. Дошла полицијата, чекале и тие. Газдата го нема. Мит? Можеби. Но, тој дигитален грабеж сериозно го оштети кредитниот рејтинг на нашата држава. Мислам дека до ден-денес сме на црната листа заради тоа и „Пејпал“ не избегнува. Лоша карма? Да ви кажам нешто за лошата карма на Македонија... или си знаете - си знаете!

Ете ме денес, 40-и-кусур годишен човек на точак кој чкрипи (или се моите коски?) со фотоапарат во рака се враќам да го посетам Буџаковец. Еј, детство... младост... поминати тука - каде сте? Ги нема. Има само згради, возила и бетонска цунгла. Сè е туѓо и ништо не познавам. Ниту едно лице не ми е познато. Како да сум паднат од Лисиче Будало. Но, сега ме интересираат графитите, буквите што врескаат од сидовите. Тие се духовите на Буџаковец. Ги препознавам имињата. Микс и Дарма ПСЖ, Бутар и Раск од ЕБСФ. Тама, Side и Olive Captn. Екипата ЕШТ. Нови генерации. Нови приказни.

SIDE

PACK

EBC

ENT

Размислувам... им правев интервју на Раск и Бутар, ЕБСФ ми е солидно покриена. Но, што е со ЕШТ... тие се насекаде, го освојуваат градот. Арис, Снејк, Лопов, Буск, Рубик, Бонус, Крис, Делириум како вирус се шират низ скопските улици. А Дебар Маало? Веќе пишував. И таму ги има. Треба да тргнам кон Карпош. Мисијата - мапирање на цело Скопје! Па и Македонија... зошто да не? Ќе ја направам најголемата архива на графити на Балканот! Тоа ќе биде моето наследство.

Пред мене се веќе муралите на Градежниот факултет, огромни и шарени, како да зборуваат. Пред да го заградат со ограда, се сеќавам, тоа беше мојот секојдневен пат. Од Дебар Маало, кон О.У. „Песталоци“ - градено по фа*инг сеизмички стандарди (неко денес, гипсани картони!). Уште пред да завршам основно, се појавија огромни дупки за кои подоцна дознав дека се темели за новиот трговски. Морав да заобиколувам, да одам по друг пат. Но, животот е заобиколување. Луѓето се тргаат и прават простор за згради. Потоа други луѓе ги полнат зградите... и така во недоглед. Тоа е тоа - нашето новокомпирирано Скопје. Градење без ред, без план, без пардон. Кој може - освојува, а другите се тргаат. А јас? Јас снимам, фотографирам, документирам.

Никогаш не бев студент на Градежен, но бев чест посетител таму. Сум поминал многу вечери на јавната говорница на факултетот во разговори со мојата девојка. И раскажувал за моите соншта, моите идеали, (никогаш ништо практично - исто како денес!) а таа слушаше и ми веруваше (сè уште ми верува). Тогаш немавме ништо, а сепак - имавме сè.

Градежен... прекриен со цртежи, спомени и надежи. Архитектонски формули, багери и еколошки пораки. Но, забот на времето е безмилосен, боите се лупат и сидовите се ронат. Забораваме дека и на зградите им треба нега и внимание. Како и на сè друго во оваа наша мала и сиромашна држава. Не само на зградите туку и на луѓето и нивните спомени. Треба да се грижime за она што го имаме, пред да го изгубиме.

На сидовите... NAK/CND/GF 8292. Еден од пионерите на сцената, еден од ветераните. Незгоден тип, улична фаца - не се забавам со него, ни со Страјк! Правата скопска графити сцена. Потоа неколку пароли и стенсили. „Сите одеа средно, јас одев среден...“. „Еден

Мурали врз Архитектонскиот факултет

бубрег = еден семестар“. „Студентски пленум“. И на крајот Ина Нејмлес, Драш - легенди кои го бојат сивилото на градот.

Се враќам назад и доаѓам карши „Ким“, каде што порано беше „Зот“, во близина на СФ и Соборниот Храм. Веќе пишував за овие локации и затоа преминувам на другата страна, кон Porta Буџаковец. Потрагата по изгубеното време е последното парче од слојувалката за мојата младост. Сега е тука, го најдов.

И тогаш... разочарување. Задната страна на Porta Буџаковец е како сениште од минатото. Дури почнувам да се прашувам за мојата улога. Дали сум само неофицијален архивар на едно ново Скопје? Дали сум само турист во сопствениот град? Зошто го правам ова? Што сакам да постигнам? Некој што е речиси 20 години жител на Аеродром е навикнат на напуштени дуќани, графити преку нив, руини, запустени трговски центри, како „Скопјанка“. Да, пишував и за неа. И за валканоста, губрето, распадот и безнадежноста. Но, не го очекував тоа среде Центар! Во срцето на градот каде квадратот веќе достигнува и над 2.000 евра, а локациите се продаваат како луксузни! Парадокс и апсурд откриен преку светот на графитите... цртањето по автомобили и дуќани е забрането со неписано правило помеѓу цртачите. Но, ако се напуштени... правилото може и да не важи. Веднаш до мене... графити на странецот Kichen, кој како непоканет гостин се потпишува насекаде, како куче кое моча по бандери и жарднери. Без почит, ни кон имотот, ни кон наследство, ни кон архитектурата. За него една работа е света - неговиот спреј.

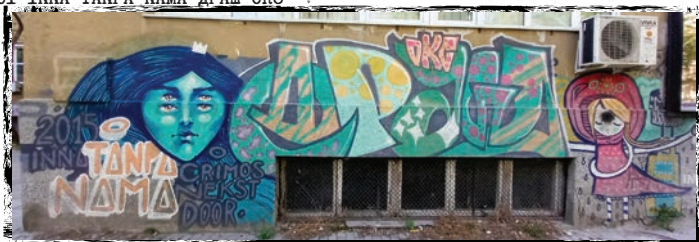
На фасадите среќавам неколку поубави парчиња од Рубик, Арис, Бурек, Snake и Пипер од СБК КТС. *(Се прашувам дали оваа екипа е пред или после ЕШТ? Ете, тема за ново интервју!)* Тоа се новите генерации талентирани деца. Навлегувам внатре во трговскиот Porta Буџаковец. Kichen е повторно потпишан врз дуќани!

Тука е и легендата на сцената - Цез 83. Еден од основоположниците, графити ветеран. Поновите генерации го поштедиле, го оставиле да исчезне природно, под влијание на времето. Тука е и Poked со редок таг. Mr. Poked и неговиот поинаков стил. И еден голем мурал што ме потсетува на „Зеро“. Дали некој се сеќава на уметничката група од 80-тите „Зеро“? Веројатно не. И тоа ќе го заборавиме.

NAK CND 8292

201 INNA TANPA NAMA ДРАШ ОКС

KUCHEN

На крајот - изненадување е еден креативен stickman со стенил наместо глава кој ме гледа потсмешливо додека ја напуштам сцената на злосторството. Не сум среќен. Не сум тажен. Некако се чувствувам тапо, како да цвакам хартија. Но, во фотоапаратот имам нова архива графити. Добри или грди - сите се дел од мапата на ново Скопје. На нашиот г(р)ад.

АРИС

ПИПЕР

Бандализм

УДРИ ФАШИСТ

РУБИК

WIK

mr. Poked

РУБИК

SNAKE

KUCHEN / БУРЕК / JAZZ 83

Т63 / JAZZ 83

Како ви се допаѓа крајот? Баш убав и поетичен, нели? За жал, во животот нема заклучоци, сè тече, сè се менува, и овие графити ќе ги снеса и луѓето ќе бидат заменети со згради во кои ќе живеат некои други луѓе... Се чувствувам празно. Можеби треба да престанам да го правам ова. Дали оваа архива му значи нешто некому? Или зборувам сам со себе. Но... секогаш се враќам и го правам истото, како да морам. Зошто? Не знам. Можеби сум мазохист. Можеби само сакам да ја раскажам приказната. Пред да биде заборавена. Ете.

АРИС

